

Частина I

Акімов Михайло Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ПРИ ВНЕСЕННІ ДОПОВНЕНЬ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР. № 13457 ВІД 09 ЛИПНЯ 2025 РОКУ)

Цього року виповнюється чверть століття з дня набуття чинності Кримінальним кодексом (далі – КК) України [2]. За цей час до нього були внесені понад півтори тисячі змін і доповнень. Можна (і треба) дискутувати проблеми обґрунтованості та доцільності такої кількості (а надто якості) законотворчих ініціатив у сфері кримінально-правового захисту прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку, громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою, миру і безпеки людства. Однак незаперечним лишається той факт, що законодавство України про кримінальну відповідальність ґрунтується на Конституції України (частина перша статті 3 КК України), і саме з цього повинні виходити суб'єкти права на законодавчу ініціативу, пропонуючи зміни та доповнення. Утім, аналіз деяких розробок свідчить, що такий підхід має місце далеко не завжди.

Законопроект реєстр. № 13457 від 09 липня 2025 року «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за сприяння шахрайству шляхом інформаційного поширення)», далі – законопроект 13457 [3], має на меті встановлення кримінальної відповідальності за інформаційне сприяння шахрайству; посилення відповідальності публічних осіб і медіа, які використовують свої платформи для агітації на користь сумнівних схем; захист інтересів громадян, які є потенційними жертвами таких інформаційних кампаній; спонукання медіа та публічних осіб до належної перевірки інформації, що поширюється в публічному просторі.

Чому саме, на нашу думку, тут виникає питання конституційності? Перш за все у законопроекті 13457 використані формулювання на кшталт «медіаресурси із загальнодержавною аудиторією» та «заклики або агітація здійснені особою в будь-якій іншій формі щодо участі інших осіб у будь-якій діяльності». При цьому термін «медіаресурси із загальнодержавною аудиторією» у вітчизняному законодавстві відсутній, а відтак його запровадження не відповідає принципу юридичної визначеності (чіткості, зрозумілості, однозначності норм права). Вказаний принцип у свою чергу є складовою конституційного принципу верховенства права, неухильне дотримання якого відповідно до статті 1, частин першої та другої статті 8 Конституції України [1] є запорукою утвердження правової держави.

Що ж до понять «заклики» та «агітація», то вони у КК України використовуються. Водночас перше з них при визначенні певних кримінально протиправних діянь у статтях 109, 110, 111-1, 258-2, 258-5, 295, 299, 436 та 442 КК України викладене як «публічні заклики», тобто такі, що передбачають їх поширення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації (пункт перший примітки до статті 111-1 КК України). Друге ж використовується лише у статтях 159 та 160 КК України і лише у формі словосполучення «передвиборна агітація або агітація з референдуму». В обох випадках, звісно, не можна вести мову про тотожність зазначених понять.

Далі, згідно примітки до статті 190-1 (у редакції законопроекту 13457) кримінальна відповідальність не настає, якщо особа доведе, що діяла на підставі офіційної достовірної інформації або в межах офіційної співпраці з державними органами. Викладене прямо суперечить принципу невинуватості (стаття 62 Конституції України), відповідно до якого особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Натомість суб'єкт права на законодавчу ініціативу, вживаючи словосполучення «якщо особа доведе», фактично перекладає тягар доказування кримінально протиправного діяння у формі сприяння шахрайству шляхом

інформаційного поширення зі сторони обвинувачення на сторону захисту, що є неприпустимим з огляду на наведений вище конституційний принцип презумпції невинуватості.

Підсумовуючи викладене, а також враховуючи, що законопроект 13457 має й інші недоліки, висловлюємо сподівання, що профільний комітет Верховної Ради України візьме до уваги висловлені зауваження та відповідним чином доопрацює дану законодавчу ініціативу (особливо з огляду на те, що згаданий законопроект включений до порядку денного п'ятнадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання).

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 19.02.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 19.02.2026).

3. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за сприяння шахрайству шляхом інформаційного поширення): законопроект реєстр. № 13457 від 09 липня 2025 року.
URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45291> (дата звернення: 19.02.2026).